

Stanovisko nevládních neziskových organizací k plnění skládkové a rámcové směrnice v zemích visegradské čtyřky

Požadavky evropských odpadových směrnic představují významný hnací motor rozvoje odpadového hospodářství zemí visegradské čtyřky. Je však vhodné poznamenat, že některé visegradské státy mají s naplňováním evropské skládkové direktivy problémy, které jsou způsobené zejména nejednotnou a nejasnou metodikou stanovující produkci odpadu v roce 1995. Ve státech, kde se mimo jiné z těchto důvodů nedaří dlouhodobě plnit požadavky skládkové směrnice, může být její hnací síla využita politickými či zájmovými skupinami k prosazení postupů či technologií, za kterými stojí především vidina snadného a rychlého splnění stanovených cílů. Růst počtu plánů na výstavbu spaloven komunálního odpadu je toho názorným příkladem.

Skládková směrnice 1999/31/ES článkem 5 požaduje omezit ukládání biologicky rozložitelných odpadů v letech 2006, 2009 a 2016 na úroveň 75 %, 50 % a 35 % produkce roku 1995. Česká republika, Polsko a Slovensko má schválenou výjimku v podobě možnosti splnění cílů se čtyřletým odkladem (z důvodu skládkování více než 80 % tuhých komunálních odpadů v roce 1995). Maďarsko o odklad nepožádalo. Článek 6 směrnice požaduje, aby odpady byly ukládány na skládku pouze po předchozí úpravě.

Rámcová směrnice o odpadech 98/2008 požaduje recyklovat 50 % komunálních odpadů, minimálně pak 50 % papíru, plastů, skla a kovů. členské státy měly 4 možnosti pro stanovení úrovně recyklace a to:

- a) 50 % recyklace papíru, plastů, skla, kovů z domovního odpadu
- b) 50 % recyklace papíru, plastů, skla, kovů z komunálního odpadu a jemu podobného odpadu ze živností
- c) 50 % recyklace domovního odpadu
- d) 50 % recyklace komunálního odpadu a jemu podobného odpadu ze živností

Skládková směrnice

Česká republika stanovila na základě evidence produkci biologicky rozložitelných komunálních odpadů (BRKO) v roce 1995 na 1530000 tun (148 kg/obyvatele) V tomto množství však není zohledněn veškerý odpad ze zeleně ať už obecní či domácí, protože se s ním nakládalo mimo režim odpadů (domácí a komunitní kompostování, černé skládky). V roce 2010 smí být na skládky uloženo 1147500 tun, v roce 2013 je to 765000 tun a v roce 2020 je to 535500 tun. Cíl roku 2010 byl splněn (999047 tun), avšak v roce 2013 bylo uloženo BRKO více (895192 tun, tj. asi 59 % hodnoty stanovené k roku 1995). Plnění cíle se prokazuje výpočtem, jehož vstupními daty jsou rozbory odpadů ukládaných na skládky. Aby ČR dosáhla stanovených cílů, novelizovala zákon o odpadech. Obce jsou od roku 2015 povinny třídit papír, plasty, sklo, kovy a bioodpady rostlinného původu. ČR dále přistoupila k zákazu skládkování směsných komunálních odpadů (rok 2024).

Maďarsko odhadlo produkci biologicky rozložitelných komunálních odpadů (BRKO) v roce 1995 na 2,34 milióny tun (234 kg/obyvatel), z čehož 1,57 miliónu tun byly bioodpady (35 %) a 765000 tun papír (17 %). Evidovat se materiálové toky začaly až v roce 2004, což je pro Maďarsko i první rok, kdy existuje odpadová statistika. Cíle pro roky 2006 a 2010 Maďarsko splnilo, v roce 2016 smí být na skládky uloženo max. 820000 tun. Vzhledem k tomu, že v současnosti jde na skládky kolem 730000 tun tohoto odpadu, předpokládá se i splnění tohoto cíle. Vzhledem k tomu, že bilance roku 1995 se prováděla podle jiné metodiky, není to zcela jednoznačné. Velké množství kompostu má špatnou kvalitu, obsahuje hodně plastů, těžké kovy atd. Používají se při rekultivacích skládek.

S úplným zákazem skládkování směsných odpadů Maďarsko nepočítá, v provozu má v současnosti zhruba 70 skládek a už tak dost velké přepravní vzdálenosti (nevyhovující skládky byly uzavřeny do konce roku 2009, neodpovídaly požadavkům evropské legislativy). Kompostáren má vybudováno Maďarsko dostatek, řada z nich má nedostatek vstupů.

Polsko stanovilo produkci biologicky rozložitelných komunálních odpadů (BRKO) v roce 1995 na 4380000 tun (155 kg/obyvatel městské oblasti, 47 kg/obyvatel venkova). Při výpočtu se vycházelo z produkce

odpadů v jednotlivých oblastech (město/venkov) a podílu biologicky rozložitelných složek v něm. Podobně jako v ČR ani v Polsku nebyl odpad ze zeleně plně zohledněn. Cíl roku 2013 není plněn, překračován je asi o 15 %. S ukončením skládkování směsného komunálního odpadu se nepočítá.

Slovensko stanovilo produkci biologicky rozložitelných komunálních odpadů (BRKO) v roce 1995 na 695000 tun (121 kg/obyvatel). Odhad vyšel z podílu sběrového papíru a lepenky (238000 tun) a odpadů ze zahrad a restaurací (457000 tun). Evropská komise toto číslo rozporuje a navrhuje odhad produkce v roce 1995 na 944000 tun (174 kg/obyvatel) to je zvýšení o 249000 tun, což představuje 50 % směsného zbytku. Evropská komise nezapočetla podíly BRKO v objemném odpadu a textilu. S úplným zákazem skládkování směsných komunálních odpadů se nepočítá.

Rámcová směrnice o odpadech

Česká republika si stanovila cíl a) případně b).

Maďarsko si stanovilo cíl b).

Polsko si stanovilo cíl b).

Slovensko si stanovilo cíl c). V budoucnosti se patrně přikloní k cíli d), neboť odpad z domácností se samostatně nesleduje.

Komentář zástupců NNO k situaci v jednotlivých zemích

Česká republika - Arnika, program Toxické látky a odpady

za prioritní považuje podporu domácího kompostování (tyto odpady nejsou zahrnuty v odpadové statistice) a užití motivačních poplatků. Nejlepší odpad je ten, který nevznikne. Dále spatřuje problém ve stanovení produkce BRKO v roce 1995, kdy nebyl do statistiky zahrnut odpad ze zeleně, což vedlo k nastavení velmi přísných podmínek a nadhodnocených podmínek procentuálního odklonu odpadů v porovnání s rokem 1995.

Humusz

upozornil na situaci v Maďarsku, po zavedení skládkové daně. Domácnosti platí plošně stanovený paušální poplatek, přičemž tento poplatek nekryje všechny náklady na nakládání s odpady z domácností a odpadové společnosti nesmí vícenáklady na domácnosti ani přenést. Proto zahraniční odpadové společnosti opustily zemi. V Maďarsku jsou dostatečné kapacity pro zpracování bioodpadů, nejsou však využity. Humusz upozornil také na slabé limity pro kvalitu vyrobených kompostů a naopak přísné hygienické požadavky pro nakládání s kuchyňskými odpady, takže jedinou reálnou možností je doma tyto odpady kompostovat.

Podobně jako v případě Slovenska, i Humuszu chybí metodika, která by zohlednila při plnění skládkové směrnice domácí a komunitní kompostování. Připravuje se nová vyhláška k biologicky rozložitelným odpadům. Jejím cílem je určit pravidla sběru a recyklace, dále stanovit minimální požadavek na to, kdy tento odpad přestává být odpadem. Nicméně se netýká kuchyňských odpadů.

Polski klub ekologičny

vidí problém v implementaci skládkové směrnice na úrovni obcí. Rovněž jim chybí finanční motivace lidí. Upozornili na nízkou výši poplatků (nemotivují). Upozornili ovšem i na problém zavádění takovýchto nástrojů v panelové zástavbě. Chybí jim lepší osvěta.

Priatele Zeme - SPZ

souhlasí s vyšší bilancí produkce biologicky rozložitelných odpadů na Slovensku a s vyššími cíli pro recyklaci (70 %). Vyšší cíle považují za dosažitelné, současně vidí nutnost vytvořit proto lidem podmínky (dostatečný

objem nádob ke třídění, navrženy jsou standardy, které bude nutno plnit). V případě bioodpadů vidí jako nutnost mít možnost započítávat objem doma zkompostovaných odpadů do plnění cílů skládkové směrnice.

Závěrečné shrnutí

Zkušenosti zemí visegradské čtyřky ukazují, že státy k naplňování skládkové směrnice 1999/31/ES přistupují rozdílně. To je dáno i tím, že odpadové hospodářství zemí se liší svojí úrovní, správou a že dokonce neexistuje ani jednotný výklad užitých pojmů. To se projevilo například v rozdílných bilancích produkce biologicky rozložitelných komunálních odpadů k roku 1995 či v rozdílných přístupech v prokazování plnění. Mezi další problémy skládkové směrnice patří to, že jde proti prevenci. Vzhledem k tomu, že není jasné, jak vyčíslit množství bioodpadu odkloněného domácím a komunitním kompostováním, tyto objemy nelze započíst. To v důsledku vede k menší podpoře domácího kompostování a zbytečnému svozu bioodpadů. Je proto třeba hledat cestu, jak takto odkloněné odpady do bilance dostat. Pro země Visegrádu je to obzvláště významné, neboť domácí a komunitní kompostování má u nich dlouholetou tradici.

V případě Maďarska jsou prostředky k dosažení stanovených cílů k dispozici, „hardware“ existuje: rozvoj technologie a infrastruktury je zcela pokryt z projektů spolufinancovaných EU. Chybí nicméně „software“: široká veřejnost si nevytvořila správný přístup k problematice. Asi 95 % obyvatel ví, co znamená třídění odpadu, ale vytrídí se jen asi 5 % odpadu z domácností. V politice se prosazuje snazší cesta k dosažení cílů pomocí nárůstu třídění odpadů typu odpadu z domácností, domníváme se ale, že to je slepá ulička. Bez zapojení domácností - tedy bez motivace jedinců účastnit se - není šance dosáhnout dlouhodobého vývoje směrem ke stanoveným cílům.

Plnění požadavků směrnic si lze snadno představit na papíře, existuje ale ohromný rozdíl mezi teorií a praxí. Humusz tvrdí, že ve sběru dat existují trvalé nejistoty. Předpisy upravující metodiku a definice musí být jasné, aby se zajistilo kompostování s dobrou kvalitou a recyklace. Poplatek za skládkování je motivační, mělo by se ale umožnit, aby jej platil producent odpadu a/nebo by se měly zavést systémy PAYT. Kromě toho by se měl vybírat poplatek za spalování odpadu, jehož cílem je zajistit, že se budou využívat řešení na vyšších stupních hierarchie nakládání s odpady. Klíčové je přehodnocení předpisů, které upravují hygienické otázky potravinářských odpadů, aby se zvýšilo množství biologicky rozložitelných odpadů odkloněných ze skládek. Programy kompostování jsou již v Maďarsku široce rozšířené a průběžně se dokončují.